

CHARAKTERISTIKA PARDUBICKÉHO KRAJE

Pardubický kraj se nachází ve východní části Čech. Polohu kraje dále určují sousedící kraje – Středočeský, Královéhradecký, Olomoucký, Jihomoravský a Vysočina. Spolu s krajem Královéhradeckým a Libereckým tvoří oblast soudržnosti Severovýchod (tzv. NUTS 2). Část severovýchodní hranice kraje je zároveň i státní česko-polskou hranicí, odtud je kraj ohraničen jižní částí Orlických hor a nejzápadnějšími svahy Hrubého Jeseníku. Jih a jihovýchod je lemován vrchovinnými oblastmi Žďárských vrchů a Železných hor, střed a západ kraje je tvořen úrodnou Polabskou nížinou. Orlické hory, Žďárské vrchy a Železné hory přitom patří k chráněným krajinným oblastem kraje.

Svou **rozlohou** 4 519 km² (5,7 % rozlohy ČR) je Pardubický kraj pátým nejmenším krajem ČR. Z celkové výměry kraje připadá 60,3 % na zemědělskou půdu, přitom orná půda tvoří 44,0 %. Lesní pozemky pokrývají 29,6 % rozlohy kraje. Nejvyšším bodem kraje je Králícký Sněžník (1 424 m n. m.), který je součástí stejnojmenného třetího nejvyššího pohoří České republiky. Centrální a vrcholová část pohoří Králíckého Sněžníku se zbytky původní vegetace a vrchovištním rašeliništěm byla vyhlášena národní přírodní rezervací. Nejnižší bod kraje se nachází na hladině Labe u Kojic, při západní hranici kraje (201 m n. m.).

Pardubický kraj se vyznačuje rozmanitostí přírodních podmínek, osídlení i průmyslové a zemědělské výroby, a proto je rozdílná i kvalita **životního prostředí**. Mezi nejméně postižená území antropogenní činností patří oblast podhůří a vrchovin (bez větších sídel) ve střední a severní části okresu Ústí nad Orlicí a v jižní části okresu Chrudim. Nejméně postižené životní prostředí v územích s koncentrovaným průmyslem, osídlením a dopravními uzly. V Pardubické aglomeraci je stupeň poškození životního prostředí zejména chemickým průmyslem a energetikou jeden z největších v rámci ČR (Paramo, Synthesia, elektrárny Opatovice a Chvaletice).

Z **vodohospodářského** hlediska je Pardubický kraj mimořádně významnou oblastí s přebytky vodních zdrojů nadregionálního významu, a to jak vod podzemních, tak odběrů vody povrchové z vodních toků. Je pramennou oblastí toků bez přísunu znečištění z cizích povodí. Na středních a horních tocích je nižší znečištění toků z odpadních vod, s výjimkou Labe a horního toku Svitavy. Ke třem největším vodním plochám kraje patří Sečská přehrada (na Chrudimce), dále Bohdanečský rybník (na Opatovickém kanále) a Pastviny (na Divoké Orlici). Část území je pokryta velkoplošnou ochranou, tj. pásmy ochrany vod, chráněnými oblastmi přirozené akumulace vod (CHOPAV). Zásoby podzemních vod jsou vázány zejména na Ústeckou a Vysokomýtskou synklinálu české křídové pánve (okres Ústí nad Orlicí a Svitavy) a na kvartérní sedimenty Labe (okres Pardubice).

Pardubický kraj složený ze čtyř **okresů** – Chrudim, Pardubice, Svitavy a Ústí nad Orlicí – měl k 31. 12. 2009 celkem 451 obcí (6. nejvyšší počet obcí mezi 14 kraji ČR) s 3. nejmenší průměrnou rozlohou katastru obce 10,0 km² a 5. nejnižším průměrným středním počtem 1 145 obyvatel na 1 obec. V obcích s méně než 500 obyvateli žije 13,5 % obyvatelstva kraje. Postupně narůstá podíl obyvatel v obcích od 500 do 1 999 obyvatel, nyní činí 24,9 %. V obcích od 2 000 do 9 999 obyvatel je podíl obyvatel v kraji 19,9 %. Podíl obyvatel v obcích nad 10 000 obyvatel se v posledním roce snížil, ke konci roku 2009 činil 41,7 %. Krajskou metropoli Pardubice obývá 17,4 % obyvatel kraje.

K 31. 12. 2009 v kraji žilo 516 329 **obyvatel**, což představuje 4,9 % celkového počtu obyvatel ČR. V porovnání s rokem 2008 se jedná o nárůst počtu obyvatel kraje o 0,2 %. Nejlidnatějším okresem Pardubického kraje je okres Pardubice, následují okresy Ústí nad Orlicí, Svitavy a Chrudim. Třemi největšími městy Pardubického kraje jsou Pardubice, Chrudim a Svitavy. Z hlediska věkové struktury obyvatelstva lze v roce 2009 proti roku předchozímu sledovat pokračující pokles počtu obyvatel ve skupině obyvatel 15 - 64 let – oproti roku 2008 o 0,3 %, naopak růst byl zaznamenán ve skupině 65letých a starších (o 2,7 %). Poprvé od roku 1991 se zvýšil počet dětí ve věku 0 – 14 let. Index stárí (poměr počtu obyvatel 65letých a starších k obyvatelstvu mladšímu 15 let) přitom dosáhl v roce 2009 hodnoty 106,2 (103,7 v roce 2008). Zatímco u žen dosáhl v roce 2009 index stárí hodnoty 130,6, u mužů to bylo pouhých 83,2. Tento rozdíl je způsoben zejména nižším průměrným věkem při úmrtí u mužů, ale i vyšším podílem narozených chlapců.

Jedním ze základních předpokladů zlepšení nepříznivého demografického vývoje obyvatelstva kraje je oživení **bytové výstavby**. V roce 2009 zaznamenal Pardubický kraj třetí nejvyšší počet zahájených bytů na 1 000 obyvatel. Oproti předchozímu roku bylo v kraji zahájeno o pětinu bytů více. Počet dokončených bytů však v kraji oproti roku 2008 poklesl o 13 % a byl po přepočtu na 1 000 obyvatel v roce 2009 mezi kraji šestý nejnižší. Nejvyšší počet bytů v rámci kraje byl dokončen v okrese Pardubice (710 bytů), nejnižší v okrese Svitavy (219 bytů).

Průměrný evidenční **počet zaměstnanců** za rok 2009 činil 157,3 tisíc fyzických osob. **Průměrná hrubá měsíční mzda** zaměstnanců v podnicích se sídlem v Pardubickém kraji dosáhla v roce 2009 u fyzických osob hodnoty 19 536 Kč – 86,3 % úrovně průměrné hrubé měsíční mzdy celé ČR (čtvrtá nejnižší mzda po Karlovarském, Zlínském a Olomouckém kraji). Z hlediska odvětvového členění byly v mezikrajském srovnání

průměrné hrubé měsíční mzdy v kraji v roce 2008 v průmyslu druhé nejnižší a mzdy ve stavebnictví šesté nejvyšší (pracovištní metoda; včetně podnikatelských subjektů do 20 zaměstnanců).

Míra registrované **nezaměstnanosti** ke konci roku 2009 činila v kraji 9,58 % (6. nejnižší mezi kraji ČR) a byla o 3,63 procentního bodu vyšší než v roce 2008. Nejvyšší nezaměstnanost v kraji je přitom v okrese Svitavy (12,31 %). Počet registrovaných nezaměstnaných – 26 817 osob představuje 5,0 % nezaměstnaných ČR. Podíl osob ve věku do 34 let na počtu registrovaných uchazečů o zaměstnání v kraji představuje 42,4 %. Méně než polovinu (46,5 %) z počtu nezaměstnaných tvoří ženy; podíl osob se zdravotním postižením na celkovém počtu nezaměstnaných činí 15,2 %. Z hlediska vzdělání bylo nejvíce uchazečů o zaměstnání vyučených (45,1 %) a osob se základním vzděláním (24,6 %). Na jedno volné pracovní místo připadalo v kraji 14,8 zájemců o práci (třikrát více než v roce 2008), u pracovních pozic pro osoby se zdravotním postižením připadalo na jedno volné pracovní místo 33,2 uchazečů o zaměstnání.

V Pardubickém kraji činil v roce 2009 **hrubý domácí produkt** (HDP) na 1 obyvatele v PPS 66,6 % průměru EU27 (o 0,1 procentního bodu méně než v roce 2008). Na tvorbu HDP působí v kraji rozhodující měrou služby, které představují 53,3 % hrubé přidané hodnoty (HPH) kraje. Stěžejní je i zpracovatelský průmysl, jehož podíl na HPH kraje v roce 2009 dosáhl 29,5 %. Stavebnictví se na HPH podílelo 7,8 %.

Příslibem pro další rozvoj Pardubického kraje je jeho výhodná poloha z hlediska **dopravního spojení**. Územím kraje prochází 542 km železničních tratí, přičemž k nejvýznamnějším železničním uzlům patří města Pardubice a Česká Třebová, která tvoří součást mezinárodní železniční magistrály Berlín – Praha – Brno – Vídeň. Na hlavní koridor jsou v Pardubicích napojeny celostátně významné trati ve směru na Liberec a přes Chrudim a Hlinsko na Havlíčkův Brod. Současná silniční síť zaujímá 3 604 km, z toho dálnice 9 km, silnice I. třídy měří 462 km a silnice II. třídy 912 km. Nejvýznamnější tranzitní proud prochází územím kraje po silnici č. I/35 ve směru jihovýchod – severozápad; přes Moravskou Třebovou, Svitavy, Litomyšl, Vysoké Mýto a Holice míří ke Hradci Králové. Důležitá je také silnice č. I/37, směřující od severu přes Pardubice a Chrudim ke Žďárce nad Doubravou. V Chrudimi se kříží se silnicí č. I/17 ve směru Čáslav – Heřmanův Městec – Hrochův Týnec – Zámrs. Délka dálnice D11 na území kraje činí 9 km; v roce 2009 bylo zprovozněno její napojení na silnici I/37 u Opatovic nad Labem. V letecké dopravě hraje rozhodující úlohu mezinárodní letiště v Pardubicích s vojenským a civilním provozem. K říční dopravě slouží v kraji pouze krátký splavný úsek řeky Labe do Chvaletic, splavnění Labe až do krajského města bylo zatím odloženo. K zajímavým turistickým sezónním atrakcím patří říční osobní doprava na trase Kunětické hoře – Pardubice – Přelouč.

V oblasti **vzdělávání** bylo v roce 2009 v Pardubickém kraji celkem 307 mateřských škol. V jejich 691 třídách bylo zapsáno 16 629 dětí. V kraji dále působí 252 základních škol s 41 266 žáky, 21 gymnázií se 6 910 studenty, 59 středních škol (včetně středních odborných učilišť) poskytujících odborné vzdělání 18 249 žákům denního studia (bez nástavbového studia) a 11 vyšších odborných škol s 1 038 studenty denního studia. Vysoké školství zastupuje v Pardubickém kraji Univerzita Pardubice se sedmi fakultami.

V oblasti **zdravotnictví** působilo v roce 2009 na území Pardubického kraje 10 nemocnic s 2 682 lůžky, 7 odborných léčebných ústavů s 1 296 lůžky, z toho 2 léčebny pro dlouhodobě nemocné se 186 lůžky, dále 138 lékáren včetně odloučených oddělení výdeje léčiv. Vedle těchto zdravotnických zařízení je v Pardubickém kraji 937 samostatných ordinací lékařů (praktických i odborných) a řada dalších zdravotnických zařízení (pracoviště vedená nelékařem, samostatné laboratoře atd.). V roce 2009 činil přepočtený počet lékařů v kraji 1 962 (z toho 1 925 lékařů v nestátních zařízeních), na 1 lékaře připadalo 263 obyvatel.

Pardubický kraj má mnohé předpoklady pro rozvoj **cestovního ruchu**. Má krásnou přírodu rovinného i horského charakteru, příznivé klima a množství příležitostí ke koupání, provozování vodních sportů, pro pěší turistiku, cykloturistiku a zimní sporty. K turisticky atraktivním oblastem patří zejména severní a východní část okresu Ústí nad Orlicí – podhůří Orlických hor, lyžařský areál Buková hora-Suchý vrch, oblast Králického Sněžníku. Rovněž v chrudimském okrese, zejména v jeho jižní a jihozápadní části, je řada turistických center. K nejnavštěvovanějším patří okolí Sečské přehrady, oblasti u Horního Bradla, Bojanova či Křižanovic ležící v Železných horách. Na území celého kraje se rozvíjí agroturistika (týká se podhorských částí kraje), zvláště se zaměřením na tradiční chov koní. V roce 2009 měl Pardubický kraj celkem 359 hromadných ubytovacích zařízení s 20 544 lůžky, v zařízeních pobývalo 321 tisíc hostů s průměrným počtem přenocování 3,0. Počet hromadných ubytovacích zařízení, lůžek v nich i počet hostů patří v mezikrajském srovnání v Pardubickém kraji k nejvyšším.

Kulturní zařízení a aktivity kraje se soustřeďují převážně do měst. Mezi nejvýznamnější lze v okrese Chrudim zařadit Muzeum loutkářských kultur v Chrudimi, státní zámek Slatiňany a jeho hipologické muzeum, skanzen – Soubor lidových staveb Vysočina na Veselém Kopci a v přilehlých lokalitách Hlinecka. V okrese Pardubice návštěvníky zejména přiláká pardubický zámek s expozicemi Východočeského muzea a Východočeské galerie. Dále pozdně gotický hrad na Kunětické hoře a Africké muzeum v Holicích věnované zdejšímu rodákovi – cestovateli dr. Emilu Holubovi. Mnoho návštěvníků zavítá každoročně i do

Národního hřebčína v Kladrubech nad Labem, který kromě pravidelných prohlídek pořádá nejrůznější akce pro milovníky koní. K turisticky atraktivním místům okresu Svitavy patří hrad Svojanov či zámecký areál v Litomyšli zařazený v roce 1999 na Seznam světového kulturního dědictví UNESCO. Z okresu Ústí nad Orlicí jsou známé zříceniny hradů Lanšperk, Litice, Žampach a historická jádra měst. Hudba je v Pardubickém kraji převážně spojována s pardubickou Komorní filharmonií, svoji tradici má operní festival Smetanova Litomyšl i hudební festivaly v Poličce (rodišti skladatele Bohuslava Martinů). Z divadelních scén je nejznámější Východočeské divadlo v Pardubicích, které mimo jiné od roku 2001 pořádá Festival smíchu – přehlídku komedií v podání divadel z celé republiky. Již od roku 1995 se v Přelouči uděluje „Cena Františka Filipovského“ za dabing.

Z oblasti **sportu** je nejznámější areál pardubického závodiště, místo konání Velké pardubické steeplechase. Milovníci vůně benzínu a silných strojů si zase vybaví tradiční motocyklové závody o „Zlatou přilbu České republiky“. I v mnoha dalších sportovních odvětvích hraje Pardubický kraj prim. Pardubické extraligové hokejové družstvo se stalo líhní hokejových talentů světového formátu. A na zdejší tenisové kurty vzpomínají skoro všechny naše hvězdy bílého sportu, neboť tenisová „Pardubická juniorka“ otvírá mladým talentům brány do světa vrcholového sportu.

Na závěr ještě několik nej- k Pardubickému kraji v roce 2009:

- nejnižší počet zemřelých na 1 000 obyvatel
- nejnižší počet umělých přerušení těhotenství na 100 narozených
- nejnižší průměrná hrubá měsíční mzda vědců a inženýrů
- nejnižší počet studentů soukromých vysokých škol na 1 000 obyvatel
- nejvyšší podíl zaměstnaných cizinců evidovaných na úřadu práce jako zaměstnanci
- nejnižší podíl zaměstnaných cizinců s platným živnostenským oprávněním
- nejvyšší snáška vajec na 1 slepici

- druhý nejvyšší počet narozených telat na 100 krav
- druhá nejvyšší volební účast při volbách do zastupitelstev obcí 2010
- druhý nejvyšší podíl domácností vycházejících s příjmem s velkými obtížemi
- druhý nejnižší počet hospitalizovaných na 1 000 obyvatel
- druhý nejnižší počet požárů na 1 000 obyvatel
- druhý nejnižší počet sňatků na 1 000 obyvatel

- třetí nejvyšší počet zahájených bytů na 1 000 obyvatel
- třetí nejvyšší podíl zemědělské půdy na celkové výměře kraje
- třetí nejvyšší podíl domácností s osobním počítačem
- třetí nejvyšší volební účast při volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR 2010
- třetí nejnižší produkce komunálního odpadu na obyvatele
- třetí nejnižší produktivita práce ze stavebních prací
- třetí nejnižší čisté peněžní příjmy domácností na 1 člena
- třetí nejnižší podíl obyvatel bydlících v domech napojených na kanalizaci pro veřejnou potřebu
- třetí nejnižší počet trestných činů na 1 000 obyvatel
- třetí nejnižší počet osob stíhaných a vyšetřovaných na 1 000 obyvatel
- třetí nejvyšší podíl obyvatel žijících v obcích do 999 obyvatel

- čtvrtá nejnižší průměrná výše plného starobního důchodu
- čtvrtá nejvyšší obytná plocha 1 dokončeného bytu
- čtvrtý nejvyšší podíl vývozu strojů a dopravních prostředků na objemu vývozu z kraje
- čtvrtý nejvyšší podíl skotu na 100 ha zemědělské půdy
- čtvrté nejvyšší měrné emise oxidů dusíku v t/km² (REZZO 1 – 4)
- čtvrtý nejvyšší počet dopravních nehod na 1 000 obyvatel
- čtvrtá nejnižší průměrná hrubá měsíční mzda
- čtvrtý nejnižší počet hromadných ubytovacích zařízení
- čtvrtý nejvyšší podíl zemědělských podniků s rozlohou zemědělské půdy do 5 hektarů
- čtvrtý nejvyšší podíl domácností s vysokorychlostním připojením k internetu